

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

Рецензент: проф. д-р Марияна Върбанова Божинова, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, научна специалност Икономика и управление

Автор на дисертационния труд: Михаил Билев Петков, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Аграрна икономика“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Тема на дисертационния труд: „Състояние и проблеми на функционирането и развитието на кооперациите в земеделието“

Представеният за оценка дисертационен труд е предназначен за обсъждане от Научно жури, определено със Заповед № 881/25.09.2018 г. на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на Михаил Билев на тема „Състояние и проблеми на функционирането и развитието на кооперациите в земеделието“ представлява стройно, логическо и задълбочено изследване, което се състои от **168 стандартни страници** основен текст, подкрепени с графичен, табличен и обработен по подходящ начин емпиричен материал.

Дисертацията се отличава с **балансирана структура**, съставена от въведение, три глави, заключение и списък на използваната литература. Изследването е нагледно илюстрирано посредством 15 таблици и 17 фигури.

Във връзка с разработването на отделните проблеми, докторантът е проучил значителна по обем научна литература, списъкът на която обхваща 100 заглавия, от които 83 на кирилица и 10 на латиница, а също и 7 Интернет източника. Това свидетелства за задълбочената информираност на автора относно изследванията на конкретния разискван проблем от редица предимно български автори.

Основната цел на дисертационния труд е идентифициране на проблемите и тенденциите в развитието на кооперативната система в българското земеделие и апробиране на съществуващите модели за тяхното развитие в отделните райони на страната. За постигане на целта са формулирани 7 научни задачи, които кореспондират с поставената цел на изследването. Считаю, че докт. Михаил Билев постига основната си изследователска цел и решава поставените изследователски задачи. На тази база той доказва и основната си изследователска теза, че за оцеляването и развитието на функциониращите земеделски кооперации в България е необходимо вътрешно реструктуриране – пазарна ориентация на бизнеса, закриване на нерентабилните дейности, избор на организационна кооперативна форма в зависимост от оптималното оползотворяване на разполагаемите производствени фактори.

Обект на изследване е кооперативната организационна форма.

Предмет на изследване са земеделските кооперации, членове на РЗСК „Дунав-2000“ - Свищов.

При разработването на дисертационния труд е използван набор от научноизследователски **подходи и методи**, като: исторически, индуктивен и дедуктивен, анализ и синтез, сравнение, социологически методи, статистически методи и аналитични инструменти, като MS Excel Data Analysis ToolPak и други.

Като цяло, правилно са маркирани някои ограничителни условия на изследването.

Използваните литературни източници добросъвестно са посочени.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Преценката ми като рецензент е, че **темата** на дисертационния труд се отличава с безспорна актуалност, практическа значимост и дисертативност. Тя се обуславя от важността и значението на аграрния сектор и в частност на земеделието за националната икономика. В тази връзка проучването на състоянието и проблемите на земеделските кооперации, като основна организационна форма на функциониране на земеделските формирания, е актуална задача, а в условията на прилагането на Общата аграрна политика на ЕС се изисква задълбочена всеобхватна оценка и анализ, като се идентифицират възможните модели за развитието на земеделските кооперации в България и се обосновават най-ефективните от тях.

Научното изследване на материята е от съществена важност както за теорията, така и за практиката. Авторът успява да обхване спецификата и проблемите в развитието на земеделските кооперации в България и да разкрие основните модели за успешното им функциониране в условията на Общия европейски пазар.

Трябва да се подчертае, че за разработването на избраната тема са необходими задълбочена теоретична подготовка и добри аналитични способности.

В дисертационния си труд авторът демонстрира стремеж към критичен анализ на научни съждения и придържане към научен стил на изложението.

Структурирането и съдържанието на изследването е логично и последователно.

Така построено, *изложението отговаря на основните качествени изисквания за неговото оценяване*: оригиналност на изследването; висока степен на проникване в дълбочината и същността на проблема; методическа издържаност и стилово умение на автора за постигане на целта на изследването, чрез прилагане на подходящи аналитични инструменти и изразни средства.

Първа глава /с. 7-46/ има теоретичен и постановъчен характер, което приемам за правилно. Тя е основа за направеното изследване в следващите глави на дисертацията. Тази глава е структурирана от пет параграфа, в които последователно се изясняват: ролята на земеделието в България и мястото на кооперациите в него; теоретичните основи и особености на кооперативната система; кооперативните ценности и принципи; класификацията на кооперациите на основата на изведени класификационни критерии; организационната структура на кооперативната система. Направен е богат литературен обзор на становищата на редица български и чуждестранни учени за същността и особеностите на кооперациите и кооперативната система. Обоснован е набор от критерии за класификация на кооперациите, като е аргументирана степента на тяхната приложимост в селското стопанство на България.

Втора глава /с. 47-109/ е посветена на изследване тенденциите в развитието на земеделските кооперации. В структурно отношение главата е разделена на четири части, като първата акцентира върху развитието на земеделските кооперации в България, втората разглежда тенденциите в развитието на земеделските кооперации в ЕС, третата част е насочена към анализиране на международното кооперативно движение и съществената

роля на Международния кооперативен съюз, а четвъртата част изследва влиянието на Общата аграрна политика на ЕС върху развитието на земеделските кооперации у нас. Приемам за определящи в тази глава първата и втората части, в които ясно проличават качествата на докторанта за задълбочено изследване, оценяване и анализиране развитието на земеделските кооперации в България и ЕС, на основата на тяхната периодизация, влияещи фактори и емпирични данни.

Трета глава /с.110-158/ е с практико-приложен характер. Тя започва с представянето на методологическите и методическите аспекти на изследването. Използват се основните статистически модели и функционалните възможности на програмите MS Excel Data Analysis ToolPak и SPSS-ANOVA за анализ и прогнози относно динамиката на основните показатели у нас и в някои държави от ЕС, характеризиращи развитието на аграрния сектор и ролята на кооперативната организационна форма. Параграф втори анализира въздействието на основните макропоказатели в селското стопанство върху кооперативната организационна форма. Извършен е регресионен анализ на БВП до 2020 г. и на БДС в селското стопанство, на основата на който се установява, че няма статистически значима връзка между БВП на национално ниво и БДС в селското стопанство, което води до извода, че БДС в селското стопанство не е значим фактор за растежа на БВП. В третия раздел е извършен финансов анализ на земеделските кооперации, членове на РСЗК “Дунав-2000” – гр. Свищов, за периода 2008-2018 г. Базирайки се на анализа, е направено групиране на кооперациите според тяхното финансово състояние. По-нататък е приложен многофакторен корелационно-регресионен анализ за изследване зависимостта на печалбата от подбрани независими променливи. В една от кооперациите – ППК “Старт-93” – с. Караманово, членуваша в РСЗК “Дунав-2000”, е извършен технологичен одит, даващ възможност да се определят значимите фактори за просперитета и възможните коригиращи действия за нейното подобряване. В последния параграф са изведени и обосновани четири модела за функциониране на земеделските кооперации, членове на РСЗК “Дунав-2000”, основани на осъществения финансов анализ.

Положителна констатация е, че разглежданите проблеми във всяка глава на дисертационния труд са обобщени в изводи, които отразяват становището на докторанта.

Предложеният илюстративен материал е на необходимото равнище и подпомага по-задълбоченото вникване в дискутираната материя.

Използваният от докторанта стил отговаря на изискванията за написване на дисертационен труд.

Авторефератът отразява коректно основни моменти от цялостното съдържание на дисертационния труд. Изведените в автореферата научни и научно-приложни приноси отговарят на действителните приноси моменти в дисертационния труд и са лично дело на докторанта.

Представени са 4 броя публикации по дисертацията - 2 научни статии и 2 научни доклада, като всичките публикации са самостоятелни. Те доказват, че важни части от дисертационния труд са станали обществено достояние и са получили научна оценка.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Основните достойнства на дисертационния труд могат да се очертаят в следните насоки:

1. Обогаляване на теорията за кооперациите, като организационна форма, в сравнителен план с фирмения модел. На основата на критичен анализ на научни съждения са характеризирани видовете кооперации, в зависимост от подбрани критерии, като се аргументира степента на тяхната приложимост в българското селско стопанство /научен принос/.

2. Допълване на емпиричното познание за приложението на кооперативната организационна форма в агробизнеса у нас и характеризиране на основните етапи в развитието на земеделските кооперации, като са изведени основните проблеми на тяхното функциониране в съвременните условия /научно-приложен принос/.

3. Обосноваване на основните стъпки за адекватно вътрешно реструктуриране на земеделските кооперации и на модел за развитие, осигуряващ конкурентоспособността им в Общия европейски пазар на селскостопански продукти /научно-приложен принос/.

4. Разработване и апробиране на методика за технологичен одит в земеделските кооперации, въз основа на която се вземат управленски решения за евентуално реструктуриране на дейността, с цел устойчиво развитие /научно-приложен принос/.

В *обобщение*, приносните моменти в дисертационния труд, според мен, са свързани с обогатяване на съществуващите знания, приложение на научните постижения в практиката и нейното усъвършенстване.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

По научната разработка нямам съществени критични бележки. Считам, че така формулираните в дисертацията обект и предмет на изследването трябва да се разменят. Бих препоръчала технологичният одит да бъде направен и в останалите кооперации, членове на РСЗК "Дунав-2000", с цел постигане на представителност на резултатите. Поставям следните въпроси към докторанта, а именно:

1. Какви са особеностите на съвременната кооперативна система в българското селско стопанство? Какъв е потенциалът на кооперацията, като форма на сдружаване, за подпомагане оцеляването на малкия и средния бизнес в земеделието?
2. Характеризирайте видовете кооперации в зависимост от класификационните критерии: 1/ връзката между кооперацията и домакинството на член-кооператора; 2/ степента на производството и пазарната интегрираност на кооперациите. Кои от тях смятате, че ще се развиват и укрепват в селското стопанство?

V. Обобщено заключение и становище

Рецензията дисертационен труд представлява добросъвестно осъществено и оригинално научно-приложно изследване в област със значима актуалност за аграрния сектор. Той отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за неговото прилагане. Това ми дава основание да дам *положителна оценка* на дисертационния труд и да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на *Михаил Билев Петков* образователната и научна степен "*доктор*" по област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика).

02.11.2018 г.
гр. Свищов

Рецензент: .....
(проф. д-р М. Божинова)